

Graczyk, Bolesław

Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej w latach 1946-1975 na terenie obecnego województwa płockiego (2)

Notatki Płockie 21/4-87, 15-23

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej w latach 1946—1975 na terenie obecnego województwa płockiego (2)

W 1965 r. na terenie wojew. płockiego zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej wynosiło 132,8 tys. osób. W porównaniu z 1946 r. zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej wzrosło o 106,3 tys. osób, czyli o 401,1%.*)

Przyrost zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej był wyższy o 9,4 tys. osób w porównaniu z przyrostem czynnych zawodowo w gos-

podarce narodowej. Oznacza to, że równocześnie z rozwojem gospodarki uspołecznionej następowało zmniejszenie zatrudnienia w gospodarce nieuspołecznionej.

Rozwój zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej na terenie obecnego woj. płockiego w latach 1946—1975 zaprezentowano w tablicy 6.

Tabl. 6. Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej w latach 1946—1975 na terenie obecnego województwa płockiego

Stan w dniu 31 grudnia

Wyszczególnienie	Jednostka miary	1946	1950	1960	1965	1970	1975
Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej ogółem	tys.	26,5	41,6	63,6	85,8	102,6	132,8
w tym kobiety	tys.	4,8	9,5	17,6	26,5	34,6	49,1
	%	18,1	22,8	27,7	30,9	33,7	37,0
Dynamika zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej	1946 = 100 rok poprzedni = 100	100,0	157,0	240,0	323,8	387,2	501,1
		100,0	157,0	152,9	134,9	119,6	129,4
Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej na 1000 mieszkańców	osoby	65	102	151	194	220	276
Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej na 100 km ² powierzchni	osoby	518	814	1244	1678	2006	2597

Zródło: Opracowano w oparciu o następujące materiały:

r. 1946 — szacunki opracowane przez autora w oparciu o wyniki spisu powszechnego 1950 r. w układzie powiatów oraz o dane o zatrudnieniu w przemyśle w układzie województw i powiatów w 1946 r.

lata 1950 i 1960 — wyniki spisów powszechnych w układzie b. powiatów przeliczone przez autora dla woj. płockiego

r. 1965 i 1970 — przeliczone dane ze sprawozdawczości bieżącej

r. 1975 — Mały Rocznik Statystyczny 1976. Warszawa 1976.

Uwaga: Do danych zamieszczonych w „Małym Roczniku Statystycznym” doliczono niepełnozatrudnionych w głównym miejscu pracy w ilości 2,4 tys. osób.

Najwyższy przyrost zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej występował w latach 1961—1975. W latach 1961—1970 zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej wzrosło w woj. płockim o 39,0 tys. osób, czyli o 61,3% a w latach 1971—1975 — o 30,2 tys. osób, czyli o 29,4%.

W latach 1961—1970 zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej na terenie obecnego woj.

płockiego wzrastało średnio rocznie o 3,90 tys. osób, a w latach 1971—1975 — o 6,04 tys. osób, podczas gdy w całym okresie powojennym (lata 1947—1975) średnio roczne tempo wzrostu zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej wynosiło w woj. płockim tylko 3,67 tys. osób.

Wzrost zatrudnienia w latach 1946—1975 w poszczególnych działach gospodarki uspołecznionej na terenie obecnego woj. płockiego zaprezentowano w tablicy 7.

*) Dokończenie artykułu zamieszczonego w nr 2/85 „Notatek Płockich”.

Tab. 7. **Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej według działów gospodarki narodowej w latach 1946—1975 na terenie obecnego województwa płockiego.**

Stan w dniu 31 grudnia

Dział gospodarki narodowej	1946	1950	1960	1970	1975	Przyrost zatrudnienia w latach 1947—1975		Średnio roczne tempo wzrostu w latach 1947—1975	
	w tysiącach					w tys.	w %	w tys.	w %
Ogółem	26,5	41,6	63,6	102,6	132,8	106,3	401,1	3,67	13,8
z tego									
Przemysł	9,1	12,8	19,6	35,7	49,0	39,9	438,5	1,38	15,1
Budownictwo	1,3	4,1	6,5	12,9	16,7	15,4	1184,6	0,53	40,8
Rolnictwo	3,0	4,0	5,2	9,0	12,1	9,1	303,3	0,32	10,5
Leśnictwo	0,4	0,5	0,5	1,3	0,9	0,5	125,0	0,02	4,3
Transport i łączność	3,7	5,3	9,2	13,4	14,5	10,8	291,9	0,37	10,1
Handel	2,0	4,6	8,3	9,2	13,4	11,4	570,0	0,39	19,7
Gospodarka mieszkaniowa i komunalna	0,5	0,5	1,3	2,9	3,7	3,2	640,0	0,11	22,1
Nauka, oświata i wychowanie oraz kultura i sztuka	2,4	3,2	4,8	7,9	9,7	7,3	304,2	0,25	10,5
Ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna	1,1	1,7	3,0	4,6	6,4	5,3	481,8	0,18	16,6
Finanse i ubezpieczenia	0,4	0,6	0,7	1,0	1,5	1,1	275,0	0,04	9,5
Administracja państwowa i wymiar sprawiedliwości	2,1	2,4	2,4	2,2	2,2	0,1	4,8	0,00	0,2
Pozostałe gałęzie	0,5	1,9	2,1	2,4	2,7	2,2	440,0	0,08	15,2

Zródło: Opracowano w oparciu o materiały wymienione przy tabelicy 6.

W latach 1946—1975 największy przyrost zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej zanotowano w następujących działach gospodarki narodowej:

- przemysł o 39,9 tys. osób, średnio rocznie około 1380 osób;
- budownictwo o 15,4 tys. osób, średnio rocznie około 530 osób;
- handel o 11,4 tys. osób, średnio rocznie około 390 osób;
- transport i łączność o 10,8 tys. osób, średnio rocznie około 370 osób;
- nauka, oświata i wychowanie oraz kultura i sztuka o 7,3 tys. osób, średnio rocznie około 250 osób;
- ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna o 5,3 tys. osób, średnio rocznie około 180 osób.

W 1975 r. w porównaniu z 1946 r. zwiększył się udział zatrudnionych w następujących działach gospodarki uspołecznionej: przemysł, budownictwo, handel, gospodarka mieszkaniowa i komunalna oraz ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna, natomiast zmniejszył się — w działach: rolnictwo, leśnictwo, transport i łączność, nauka, oświata i wychowanie

oraz kultura i sztuka, finanse i ubezpieczenia, administracja państwowa i wymiar sprawiedliwości.

Z danych zaprezentowanych w tabelicy 7 wynika, że podstawowym czynnikiem wzrostu zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej na terenie obecnego woj. płockiego w latach 1946—1975 był rozwój przemysłu, budownictwa, transportu i łączności oraz handlu.

W tych czterech działach gospodarki narodowej zatrudnienie wzrosło o 77,5 tys. osób, co stanowi 72,9% ogólnego przyrostu zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej, z tego tylko na przemysł przypada 37,5%, a więc przeszło 1/3 całego zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej.

Dane te świadczą również o tym, że decydujący wpływ na rozwój aktywności zawodowej ludności wywiera wzrost zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej.

Porównanie przyrostu zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej na terenie obecnego woj. płockiego z przyrostem w całej Polsce pozwala ocenić skalę rozwoju zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej w woj. płockim. Porównanie takie zaprezentowano w tabelicy 8.

Tabl. 8. Porównanie przyrostu zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej w woj. płockim i w kraju w latach 1950—1975 w procentach.

Lata	Przyrost zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej w procentach		Średnio roczne tempo przyrostu zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej w procentach	
	woj. płockie	Polska	woj. płockie	Polska
1951—1975	219,2	153,3	8,8	6,1
z tego				
1951—1960	52,9	48,9	5,3	4,9
1961—1970	61,3	43,5	6,1	4,4
1971—1975	29,4	18,5	5,9	3,7

Źródło: Opracowano w oparciu o tabl. 6 (woj. płockie) i Mały Rocznik Statystyczny 1976. Warszawa 1976. Ważniejsze dane o rozwoju społeczno-gospodarczym kraju str. XXIV i XXV l.p. 12 (Polska).

Z danych zaprezentowanych w tablicy 8 wynika, że tempo wzrostu zatrudnienia w gospo-

darce uspołecznionej na terenie obecnego woj. płockiego było znacznie wyższe niż w Polsce. Widoczne jest to szczególnie w latach 1961—1970 i 1971—1975.

Oznacza to bardzo powolne zbliżanie się do krajowego wskaźnika zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej na 1000 mieszkańców. O ile różnica w zatrudnieniu na 1000 mieszkańców między woj. płockim, a całym krajem w 1950 r. wynosiła 91 osób (Polska 193 osoby, woj. płockie 102 osoby), to w 1975 różnica ta zmalała do 82 osób (Polska 358 osób — woj. płockie 276 osób).

Kwalifikacje zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej w 1973 r.

Kwalifikacje zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej są badane w ramach spisów kadrowych. Ostatni spis kadrowy został przeprowadzony w 1973 r., a więc są dostępne dane z tego roku. Spisem kadrowym w 1973 r. objęto na terenie woj. płockiego 114,7 tys. pracowników gospodarki uspołecznionej.

Poziom wykształcenia zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej według spisu kadrowego 1973 r. obrazuje tablica 9.

Tabl. 9. Zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej według poziomu wykształcenia w 1973 r. na terenie obecnego woj. płockiego.

Wyszczególnienie	Województwo ogółem	Miasta			Gminy razem
		razem	w tym		
			m. Płock	m. Kutno	
Zatrudnieni ogółem	114707	91492	45802	18578	23215
w tym kobiety	44226	35264	16481	7709	9962
z tego z wykształceniem					
wyższym	4562	3938	2420	593	579
policealnym	5090	3239	1886	400	1851
średnim zawodowym	14621	12032	6735	2298	2589
średnim ogólnokształcącym pełnym	6763	5538	2505	1043	1225
średnim ogólnokształcącym niepełnym	2240	1876	913	309	364
zasadniczym zawodowym	19105	17323	9423	3956	1782
podstawowym ukończonym	44927	35244	15827	7773	9683
podstawowym nieukończonym	17399	12257	6093	2206	5162

Źródło: Opracowano w oparciu o następujące materiały:

Wybrane dane o kwalifikacjach i dojazdach do pracy zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej. Wyniki spisu kadrowego 1973 r. przeliczone według podziału administracyjnego kraju z I VI 1975 r. Statystyka Polski nr 76. Warszawa 1976 Spis Kadrowy 1973. Tablice wynikowe z danymi przeliczonymi w nowym układzie województw. Zeszyt nr 2/31. woj. płockie. Warszawa 1975.

W 1973 r. w woj. płockim wykształcenie wyższe, średnie i zasadnicze zawodowe posiadało 50,1 tys. osób, czyli 43,7% ogółu zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej. W 1975 r. odsetek ten wynosił już 49,7% ogółu zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej.

W 1973 r. w miastach pracowało 42,1 tys. osób z wykształceniem wyższym, średnim i zasadniczym zawodowym, co stanowiło 84,0% tej gru-

py pracowników, podczas gdy w gminach tylko 16,0%.

W dwóch największych miastach woj. płockiego (Płock i Kutno) pracowało w 1973 r. łącznie 62,4% ogółu pracowników z wykształceniem wyższym, średnim i zasadniczym zawodowym, a w stolicy województwa Płocku aż 45,8% ogółu pracowników posiadających wykształcenie wyższe średnie i zasadnicze zawodowe. Świad-

czy to o dużej koncentracji tych pracowników w miastach woj. płockich. Podobna sytuacja jest zresztą w całej Polsce. Zatrudnieni z wykształceniem wyższym, średnim i zasadniczym zawodowym skoncentrowani są w zasadzie w miastach.

Porównując poziom wykształcenia zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej w woj. płockim i w Polsce, trzeba stwierdzić, że w woj. płockim sytuacja przedstawia się dosyć korzystnie z wyjątkiem wykształcenia wyższego i zasadniczego zawodowego.

W 1973 r. pracownicy z wykształceniem¹³⁾:

- wyższym stanowili w Polsce 5,8% ogółu zatrudnionych, a w woj. płockim 4,0%;
- policealnym i średnim zawodowym w Polsce 15,3%, a w woj. płockim 17,2%;
- średnim ogólnokształcącym w Polsce 5,4%, a w woj. płockim 5,9%;
- zasadniczym zawodowym w Polsce 18,9%, a w woj. płockim 16,6%.

W 1975 r. sytuacja kształtowała się następująco. Pracownicy z wykształceniem¹⁴⁾:

- wyższym stanowili w Polsce 6,2% ogółu zatrudnionych, a w woj. płockim 4,4%;
- policealnym i średnim zawodowym w Polsce 16,5%, a w woj. płockim 18,7%;
- średnim ogólnokształcącym w Polsce 6,1%, a w woj. płockim 6,7%;
- zasadniczym zawodowym w Polsce 21,6%, a w woj. płockim 19,9%.

Z porównania z 1973 r. wynika, że w ostatnich dwóch latach przyrost kadr kwalifikowanych był w woj. płockim wyższy, niż w Polsce. W woj. płockim udział kadr kwalifikowanych (pracownicy z wykształceniem wyższym, średnim i zasadniczym zawodowym) w ogólnej liczbie zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej wzrósł o 6,0 punkta (z 43,7% w 1973 r. do 49,7% w 1975), podczas gdy w Polsce tylko o 4,7 punkta (z 45,4% w 1973 r. do 50,1% w 1975 r.).

W 1973 r. w woj. płockim było zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej 4562 pracowników z wykształceniem wyższym. Pracowników tych według grup zawodów wyuczonych zaprezentowano w tablicy 10.

Tabl. 10. Zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej z wykształceniem wyższym według grup zawodów w 1973 r. na terenie obecnego woj. płockiego

Wyszczególnienie	Województwo ogółem	Miasta			Gminy razem
		razem	w tym		
			m. Płock	m. Kutno	
Zatrudnieni z wykształceniem wyższym ogółem	4562	3983	2420	593	579
w tym kobiety	1800	1604	965	253	196
z tego:					
inżynierowie w zawodach technicznych	1596	1481	1092	169	115
inżynierowie w zawodach rolnych i lekarze weterynarii	495	288	133	52	207
specjaliści nauk ścisłych	413	376	216	63	37
specjaliści nauk humanistycznych, historycznych i społecznych	412	362	184	44	50
pracownicy i absolwenci studiów administracyjnych	291	279	134	45	12
specjaliści medycyny, stomatologii i farmacji	758	634	296	112	124
ekonomiści	407	389	275	66	18
pozostali	190	174	90	42	16

Źródło: Opracowano w oparciu o materiały wymienione przy tablicy 9.

Największą grupę wśród pracowników z wykształceniem wyższym stanowili inżynierowie w zawodach technicznych — 35,0%, a następnie specjaliści medycyny, stomatologii i farmacji 16,6% oraz inżynierowie w zawodach rolnych i lekarze weterynarii 10,9%. Stosunkowo niewielką grupę stanowili ekonomiści, gdyż było ich tylko 8,9%.

W miastach woj. płockiego było zatrudnionych aż 87,3% ogółu pracowników z wyższym wykształceniem, z tego 53,0% w m. Płocku, a 34,3% we wszystkich pozostałych miastach. W gminach było zatrudnionych tylko 12,7% ogółu pracowników z wyższym wykształceniem, z tego inżynierowie w zawodach rolnych i le-

karze weterynarii stanowili 35,8% ogółu pracowników z wyższym wykształceniem w gminach.

Warto przy tym zwrócić uwagę, że w miastach woj. płockiego było zatrudnionych 288 inżynierów w zawodach rolnych i lekarzy weterynarii, czyli 58,2%, podczas gdy w gminach tylko 207, czyli 41,8%.

Z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym było w 1973 r. zatrudnionych na terenie woj. płockiego 19711 pracowników, z tego w miastach 15271 osób, czyli 77,5% a w gminach 4440 osób, czyli 22,5%. Rozkład zatrudnionych według grup zawodów wyuczonych przedstawiono w tablicy 11.

Tabl. 11. **Zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym według grup zawodów wyuczonych w 1973 r. na terenie obecnego woj. plockiego.**

Wyszczególnienie	Wojewódz- two ogółem	Miasta			Gminy razem
		razem	w tym		
			m. Plock	m. Kutno	
Zatrudnieni z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym ogółem	19711	15271	8621	2698	4440
w tym kobiety	10651	7706	4181	1390	2945
z tego					
technicy w zawodach technicznych	8328	7692	4913	1186	636
technicy w zawodach rolnych	1196	530	173	121	666
specjaliści medycyny, stomatologii i farmacji	1239	1112	631	124	127
technicy, ekonomiści i administracyjno-biurowi	4380	3690	1818	927	690
nauczyciele i wychowawcy	4197	1906	862	298	2291
pozostali	371	341	224	42	30

Zródło: Opracowano w oparciu o materiały wymienione przy tabelicy 9.

Największą grupę wśród pracowników z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym stanowili technicy w zawodach technicznych 42,2%, a następnie technicy ekonomiści i administracyjno-biurowi — 22,2% oraz nauczyciele i wychowawcy — 21,3%. Stosunkowo niewielką grupę stanowili technicy w zawodach rolnych. Było ich zaledwie 6,0%.

W miastach zatrudnionych było 92,4% techników w zawodach technicznych, 89,7% specjalistów medycyny, stomatologii i farmacji oraz 84,2% techników ekonomistów i administracyjno-biurowych, natomiast w gminach technicy w zawodach rolnych stanowili 55,7% tej grupy

pracowników, a nauczyciele i wychowawcy — 54,6% tej grupy zatrudnionych.

Wydaje się, że w miastach woj. plockiego było zatrudnionych zbyt dużo techników w zawodach rolnych (530 osób, czyli 44,3% tej grupy pracowników).

Z wykształceniem zasadniczym zawodowym zatrudnionych w 1973 r. było na terenie woj. plockiego 19105 pracowników, z tego w miastach 17323 osób, czyli 90,7%, a w gminach tylko 1782 osoby, czyli 9,3%. Zatrudnienie z wykształceniem zasadniczym zawodowym według grup zawodów wyuczonych obrazuje tablica 12.

Tabl. 12. **Zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej z wykształceniem zasadniczym zawodowym według grup zawodów wyuczonych w 1973 r. na terenie obecnego woj. plockiego.**

Wyszczególnienie	Wojewódz- two ogółem	Miasta			Gminy razem
		razem	w tym		
			m. Plock	m. Kutno	
Zatrudnieni z wykształceniem zasadniczym zawodowym	19105	17323	9423	3956	1782
w tym kobiety	5764	5154	2639	1254	610
z tego:					
górnicy i pokrewni, robotnicy przemysłowi i pokrewni	13911	12871	7082	2857	1040
robotnicy budowlani i pokrewni	1245	1148	740	210	97
rolnicy, ogrodnicy, rybacy, leśnicy i pokrewni	772	524	245	136	248
sprzedawcy i inni pracownicy obrotu towarowego, usług gospodarczych i innych usług	2016	1773	970	467	243
pozostali	1161	1007	386	286	154

Zródło: Opracowano w oparciu o materiały wymienione przy tabelicy 9.

Najliczniejszą grupę wśród zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej z wykształceniem zasadniczym zawodowym stanowili górnicy i po-

krewni oraz robotnicy przemysłowi i pokrewni, których było 72,8%. Stosunkowo niewielkie grupy stanowili sprzedawcy i inni pracownicy

obrotu towarowego oraz usług, robotnicy budowlani i pokrewni. Rolników, ogrodników, rybaków, leśników i pokrewnych było tylko 772 osoby, czyli 4,0% ogółu zatrudnionych z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

Zwrócić należy również uwagę, że w miastach pracowało aż 67,9% rolników, ogrodników, rybaków, leśników i pokrewnych, podczas gdy w gminach tylko 32,1%. Wydaje się, że znaczna liczba osób z wykształceniem rolniczym, za-

równy zasadniczym zawodowym, jak również średnim i wyższym pracuje w woj. płockim w zawodach nie związanych z rolnictwem, ponieważ zbyt duży odsetek tych osób zatrudniony jest w miastach.

Bardzo interesujące i pouczające jest porównanie zgodności poziomu wykształcenia wymaganego z wyuczonym na terenie woj. płockiego. Porównanie takie zaprezentowano w tabeli 13.

Tabl. 13. Zatrudnienie w gospodarce społecznej według zgodności poziomu wykształcenia wymaganego z wyuczonym w 1973 r. na terenie obecnego woj. płockiego.

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta			Gminy razem
		razem	w tym		
			m. Płock	m. Kutno	
Ogółem	114707	91492	45802	18578	23215
Wykonujący zawody wymagające wykształcenia wyższego razem	5506	4797	2658	823	709
w tym nie posiadający wykształcenia razem z tego	1001	860	274	236	141
uzupełniający wymagane wykształcenie	139	125	27	40	14
nie uzupełniający wymaganego wykształcenia	862	735	247	196	127
Wykonujący zawody wymagające wykształcenia średniego razem	27593	20614	10039	3916	8979
w tym nie posiadający wykształcenia razem z tego	6323	4543	1856	994	1780
uzupełniający wymagane wykształcenie	668	425	175	82	243
nie uzupełniający wymaganego wykształcenia	5655	4118	1681	912	1537
Wykonujący zawody robotnicze i równorzędne razem	81565	66038	33086	13830	15527
z tego posiadający wykształcenie wyższe	6	6	4	1	—
policjalne	526	516	481	26	10
średnie zawodowe	2655	2479	1725	389	176
zasadnicze zawodowe	17163	15778	8731	3578	1385
podstawowe pełne i niepełne	61215	47259	22145	9836	13956

Zródło: Opracowano w oparciu o materiały wymienione przy tabeli 9.

Z porównania przedstawionego w tabeli 13 wynika, że w 1973 r. w woj. płockim:

- 1001 osób wykonujących zawody wymagające wykształcenia wyższego nie posiadało wykształcenia wyższego, co stanowi 18,2% wszystkich zatrudnionych na stanowiskach wymagających wykształcenia wyższego;
- 6323 osoby wykonujące zawody wymagające wykształcenia średniego nie posiadały wykształcenia średniego, co stanowi aż 22,9% ogółu zatrudnionych na stanowiskach, na których wymagane jest wykształcenie średnie;
- 3181 osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym wykonywało zawody wymagające wykształcenia zasadniczego zawodowego a więc nie były w pełni wykorzystane kwalifikacje tych osób. Pracownicy ci stanowili 11,5% ogółu zatrudnionych, wykonujących zawody wymagające wykształcenia średniego.

Ocena tych nieprawidłowości w woj. płockim jest możliwa jedynie przez porównanie z dany-

mi dla Polski. W 1973 r. w Polsce pracownicy nie posiadający wymaganego wykształcenia wyższego stanowili 13,8% ogółu pracowników wykonujących zawody wymagające wykształcenia wyższego, podczas gdy w woj. płockim pracowników takich było 18,2%. Jeżeli chodzi o wykształcenie średnie to pracowników takich było w Polsce 25,7%, a w woj. płockim 22,9%¹⁵.

Warto przy tym zwrócić uwagę, że w woj. płockim wymaganego wykształcenia:

- wyższego nie uzupełniało 862 osoby, co stanowiło 86,1% pracowników nie posiadających wykształcenia wyższego,
- średniego nie uzupełniało 5655 osób, co stanowiło 89,4% pracowników nie posiadających wykształcenia średniego.

Z powyższego wynika, że w woj. płockim występują duże potrzeby w zakresie kadr kwalifikowanych, a jednocześnie posiadane kadry nie zawsze są prawidłowo wykorzystane. Świadczy o tym duża liczba osób wykonujących zawody niezgodnie z posiadanym poziomem wykształcenia (3187 osób).

Tabl. 14. **Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej w miastach i gminach woj. płockiego w 1975 r.**

Stan w dniu 31 XII 1975 r.

Lp.	Miasto/ /Gmina	Lud- ność ogółem	Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej — ogółem:			
			w liczbach bezwzględ- nych	w procentach ogółu lud- ności	na 1000 miesz- kańców	na 1 km ²
Wojewódz- two — ogółem 480627						
Miasta —						
razem		182969	104394	57,1	571	587
1	Gąbin	3878	706	18,2	182	26
2	Gostynin	13495	8569	63,5	635	264
3	Krośniewice	3945	1097	27,8	278	522
4	Kutno	33998	19197	56,5	565	1297
5	Łęczyca	14700	7316	49,8	498	813
6	Płock	87827	56601	64,4	644	1091
7	Sierpc	14073	5978	42,5	425	320
8	Wyszogród	2709	697	25,7	257	54
9	Żychlin	8344	4233	50,7	507	487
Gminy —						
razem		297658	28404	9,5	95	6
10	Bedno	8837	550	6,2	62	4
11	Bielsk	8734	933	10,7	107	7
12	Bodzanów	3976	722	8,0	80	5
13	Borowiczki	8004	1513	18,9	189	17
14	Bruźeń D.	8101	658	8,1	81	4
15	Bulkowo	7424	597	8,0	80	5
16	Czerwińsk nad Wisłą	9238	605	6,5	65	4
17	Daszyna	5694	429	7,5	75	5
18	Dąbrowice	2961	281	9,5	95	9
19	Dobrzelin	6115	574	9,4	94	8
20	Drobin	9907	965	9,7	97	7
21	Gąbin	7242	630	8,7	87	5
22	Gostynin	7138	771	10,8	108	5
23	Gozdowo	6679	561	8,4	84	4
24	Góra Św. Małg.	5723	246	4,3	43	3
25	Itów	7121	549	7,7	77	4
26	Kiernozia	4526	447	9,9	99	6
27	Krośniewice	6411	1121	17,5	175	12
28	Krzyżanów	6248	427	6,8	68	4
29	Kutno	11177	2318	20,7	207	19
30	Łanięta	3266	369	11,3	113	7
31	Łąck	5979	861	14,4	144	8
32	Łęczyca	10031	580	5,8	58	4
33	Mała Wieś	7426	1096	15,1	151	10
34	Mochowo	7092	444	6,3	63	?
35	Nowe Ostrowy	5052	951	18,8	188	13
36	Nowy Duninów	4304	302	7,0	70	2
37	Oporów	4026	207	5,1	51	3
38	Pacyna	5082	450	8,9	89	5
39	Piątek	8124	1072	13,2	132	8
40	Radzanowo	7147	563	7,9	79	5
41	Rataje	6204	441	7,1	71	4
42	Rościszewo	5182	320	6,2	62	3
43	Sanniki	6755	862	12,8	128	9
44	Sierpc	7967	572	7,2	72	4
45	Słubice	5199	337	6,1	61	4
46	Stara Biała	8574	570	6,6	66	5
47	Starożreby	8694	660	7,6	76	5
48	Strzelce	6219	776	12,5	125	8
49	Szczawin Kośc.	6641	483	7,3	73	4
50	Szczutowo	5107	363	7,1	71	3
51	Witonia	4285	261	6,1	61	4
52	Wyszogród	3989	419	10,5	105	5
53	Zawidz	8757	548	6,3	63	3

Źródło: Opracowano w oparciu o materiały z badań GUS.

Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej w 1975 r. w miastach i gminach woj. płockiego

W 1975 r. w gospodarce uspołecznionej woj. płockiego było zatrudnionych 132,8 tys. pracowników, z tego w miastach 104,4 tys., a w gminach 28,4 tys.

Rozmiary zatrudnienia w poszczególnych miastach i gminach obrazuje tablica 14.

Na podstawie danych zaprezentowanych w tablicy 14 można zorientować się, że w miastach woj. płockiego pracowało 78,6% ogółu zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej, podczas gdy w gminach tylko 21,4%.

W województwie płockim na 1000 mieszkańców było zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej 276 osób, a w miastach 571 osób i w gminach tylko 95 osób. W porównaniu z Polską zatrudnienie na 1000 mieszkańców jest w województwie płockim niższe o 69 osób, czyli o 20%.

Rozmiary zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej w poszczególnych miastach i gminach są bardzo zróżnicowane. Obrazuje to zestawienie zaprezentowane w tablicy 15.

Tabl. 15. **Miasta i gminy w woj. płockim według liczby zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej w 1975 r.**

Liczba zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej	Liczba	
	miast	gmin
Ogółem miasta i gminy	9	44
300 i mniej pracowników	—	4
301 — 500	—	13
501 — 700	1	14
701 — 1000	1	8
1001 — 2000	1	4
2001 — 5000	1	1
5001 — 10000	3	—
10001 i więcej pracowników	2	—

Źródło: Opracowano na podstawie danych zawartych w tablicy 14.

Największym skupiskiem zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej jest m. Płock, gdzie pracowało 56601 osób, czyli 42,6% ogółu zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej w województwie oraz m. Kutno, gdzie pracowało 19197 osób, czyli 14,5% ogółu zatrudnionych. W dalszej kolejności plasują się m. Gostynin — 8569, m. Łęczyca — 7316 oraz m. Sierpc 5278, a więc miasta, które były siedzibą powiatów.

Najwyższe zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej było w następujących gminach: Kutno — 2318 osób, Borowiczki — 1513 osób, Krośniewice — 1121 osób, Mała Wieś — 1096 osób i Piątek — 1072 osoby, a najniższe w gminach: Oporów — 207 osób, Góra Św. Małgorzaty — 246 osób, Witonia — 261 osób, Dąbrowice — 281 osób, Nowy Duninów — 302 osoby, Rościszewo — 320 osób, Słubice — 337 osób, Szczutowo 363 i Łanięta — 369 osób.

Lepszym miernikiem poziomu zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej jest porównanie liczby zatrudnionych na 1000 mieszkańców w poszczególnych miastach i gminach. Przedstawiono to w tablicy 16.

Tabl. 16. Miasta i gminy w woj. plockim według liczby zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej na 1000 mieszkańców w 1975 r.

Liczba zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej na 1000 mieszkańców	Liczba	
	miast	gmin
Ogółem miasta i gminy	9	44
60 i więcej osób	—	3
61 — 70	—	10
71 — 80	—	10
81 — 100	—	8
101 — 150	—	8
151 — 200	1	4
201 — 500	4	1
501 i więcej osób	4	—

Źródło: Opracowano na podstawie danych zawartych w tablicy 14.

Analiza rozmieszczenia zatrudnienia według liczby zatrudnionych na 1000 mieszkańców wykazuje, że najwyższy wskaźnik zatrudnienia występuje w następujących miastach: Plock — 644 zatrudnionych na 1000 mieszkańców, Gostynin — 635, Kutno — 565, Żychlin — 507, Łęczyca — 498 i Sierpc — 425, a więc w miastach, które były siedzibami powiatów oraz w m. Żychlinie, gdzie rozwinięty jest przemysł. W pozostałych trzech miastach zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej na 1000 mieszkańców zbliżone jest do lepiej rozwiniętych gmin.

Najwyższy wskaźnik zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej na 1000 mieszkańców posiadały w 1975 r. następujące gminy: Kutno — 207 zatrudnionych na 1000 mieszkańców, Borowiczki — 189, Nowe Ostrowy — 188, Krośnice — 175, Mała Wieś — 151, Łąck — 144, Piątek — 132, Sanniki — 128 i Strzelce — 125, a więc te gminy, w których zlokalizowane są większe zakłady przemysłowe oraz państwowe gospodarstwa rolne i hodowlane jak np. Łąck i Strzelce.

Najniższy wskaźnik zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej na 1000 mieszkańców występował w 1975 r. w następujących gminach: Góra Św. Małgorzaty — 43 zatrudnionych na 1000 mieszkańców, Oporów — 51, Łęczyca — 58, Słubice i Witonia — po 61, Bedlno i Rościszewo — po 62, Mochowo i Zawidz — po 63, Czerwińsk nad Wisłą — 65, Stara Biała — 66, Krzyżanów — 68 i Nowy Duninów — 70.

Podsumowanie

Reasumując warto zwrócić uwagę, że w latach 1946—1975 w rozwoju zatrudnienia na terenach obecnego województwa plockiego wystąpiły 2 okresy:

- 1) Pierwszy okres obejmujący orientacyjnie lata 1946—1960 jest okresem stosunkowo niewielkiego średnio rocznego przyrostu zatrudnienia, niższego niż średnio roczny przyrost zatrudnienia w całej Polsce.
- 2) Drugi okres, którego początki można zaobserwować w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych, charakteryzuje się stopniowym i systematycznym wzrostem zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej, co w decydujący sposób wpływa również na rozwój ludności czynnej zawodowo. Szczególnie wysokie średnio roczne tempo wzrostu zatrudnienia i ludności czynnej zawodowo obserwuje się w latach 1971—1975. Jest ono wyższe od średnio rocznego tempa w całej Polsce.

Wydaje się, że występujące w ostatnich latach tempo wzrostu zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej woj. plockiego nie będzie utrzymywało się w takich rozmiarach w latach następnych ze względu na brak dużych inwestycji przemysłowych na terenie woj. plockiego w obecnej 5-cioletce. Potwierdzeniem tego może być 1975 r., w którym wzrost zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej wynosił tylko 4,8 tys. osób, podczas gdy w 1974 r. — 7,2 tys. osób a w 1973 r. — 6,6 tys. osób.

Warto również uwypuklić szereg charakterystycznych zjawisk, które daje się zaobserwować w ostatnim okresie czasu w woj. plockim, a mianowicie:

- 1) bardzo dużą koncentrację zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej w miastach z wyraźną dominacją miasta Plocka, która systematycznie powiększa się;
- 2) znaczną koncentrację ludności czynnej zawodowo poza rolnictwem w gminach, przyległych do miast, a szczególnie okalających miasto Plock, co ma wpływ na wzrost dojazdów do pracy;
- 3) bardzo dużą koncentrację zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej pracowników z wykształceniem wyższym, średnim i zasadniczym zawodowym w miastach z wyraźną dominacją miasta Plocka, co wpływa z rozmieszczenia zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej;
- 4) duży niedobór pracowników z wyższym i średnim wykształceniem w gospodarce uspołecznionej;
- 5) zupełnie niezrozumiałą znaczną koncentrację kadr z wykształceniem rolniczym w miastach woj. plockiego.

PRZYPISY I ŹRÓDŁA

- 1) Rocznik Statystyczny 1975. Warszawa 1975. Dział V. Zatrudnienie, str. 49—62.
Mały Rocznik Statystyczny 1976. Warszawa 1976. Dział IV. Zatrudnienie, str. 31—42.
- 2) B. Graczyk. Dojazdy do pracy w latach 1968 i 1973 na terenie obecnego województwa plockiego. Notatki Plockie 1976, nr 1/84.
- 3) Wybrane dane o kwalifikacjach i dojazdach do

- pracy zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej. Wyniki spisu kadrowego 1973 r. przeliczone według podziału administracyjnego kraju z 1 VI 1975 r. Statystyka Polski nr 71. Warszawa 1976, tabl. 8 str. 116.
- 4) Rocznik Statystyczny 1975. Warszawa 1975. Dział V. Zatrudnienie. Uwagi ogólne do działu, str. 49. Mały Rocznik Statystyczny 1976. Warszawa 1976. Dział IV. Zatrudnienie. Uwagi ogólne do działu, str. 31.
 - 5) B. Graczyk. Rozwój ludności na terenie obecnego województwa płockiego w latach 1946—1974. Notatki Płockie 1975 nr 3/82. Mały Rocznik Statystyczny 1976. Warszawa 1976, tabl. 3(17) str. 15 i tabl. 15(29) str. 28.
 - 6) Przeliczone przez autora wyniki spisu powszechnego z 1931 r. w układzie gmin i powiatów na podstawie następujących publikacji Głównego Urzędu Statystycznego:
 - a) Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej. Tom I woj. warszawskie, tom II woj. łódzkie. Warszawa 1925
 - b) Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej. Ludność i budynki. Część I województwa centralne i wschodnie. Statystyka Polski. Seria B, zeszyt 8-a. Warszawa 1933.
 - c) Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 XII 1931 r. Mieszkania i gospodarstwa domowe. Ludność. Stosunki zawodowe. Statystyka Polski, Seria C Zeszyt nr 57 woj. warszawskie i zeszyt nr 77 woj. łódzkie. Warszawa 1938.
 7. Przeliczone przez autora wyniki spisu powszechnego z 1931 r. na podstawie publikacji Głównego Urzędu Statystycznego. „Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 XII 1931 roku. Mieszkania i gospodarstwa domowe. Ludność. Stosunki zawodowe. Statystyka Polski, seria C, zeszyt nr 57 woj. warszawskie i zeszyt nr 77 woj. łódzkie. Warszawa 1938”.
 - 8) Przeliczone przez autora wyniki spisu powszechnego z 1950 r. na podstawie publikacji Głównego Urzędu Statystycznego „Narodowy Spis Powszechny z dnia 3 grudnia 1950 r. Struktura zawodowa i demograficzna ludności. Indywidualne gospodarstwa rolne. Zeszyt: woj. łódzkie i woj. warszawskie. Warszawa 1954 r.”.
 - 9) Przeliczone przez autora wyniki spisu powszechnego z 1960 r. na podstawie publikacji Głównego Urzędu Statystycznego „Spis Powszechny z dnia 6 grudnia 1960 r. Ludność, gospodarstwa domowe. Statystyka Polski, seria L zeszyt nr 6 woj. warszawskie, część IIB i zeszyt nr 12, woj. łódzkie, część IIB. Warszawa 1965”.
 - 10) Przeliczone przez autora wyniki spisu powszechnego z 1970 r. na podstawie publikacji Głównego Urzędu Statystycznego „Narodowy Spis Powszechny z dnia 8 grudnia 1970 r. Struktura demograficzna i zawodowa ludności. Gospodarstwa domowe. Seria Ludność, zeszyt nr 2 A woj. warszawskie, część II i zeszyt nr 9 A województwo łódzkie, część II. Warszawa 1972”.
 - 11) Szacunki opracowane przez autora w oparciu o dane o zatrudnieniu w gospodarce uspołecznionej w 1975 r. oraz o wyniki spisu powszechnego w 1970 r.
 - 12) B. Graczyk. Rozwój ludności na terenie obecnego województwa płockiego w latach 1946—1974. Notatki Płockie 1975, nr 3/82.
 - 13) Opracowano na podstawie publikacji GUS. Wybrane dane o kwalifikacjach i dojazdach do pracy zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej. Wyniki spisu kadrowego 1973 r. przeliczone według podziału administracyjnego kraju z 1 VI 1975 r. Statystyka Polski nr 71. Warszawa 1976.
 - 14) Rocznik Statystyczny 1976. Warszawa 1976 (w druku).
 - 15) B. Graczyk. Zawód wyuczony i wykonywany według danych spisu kadrowego 1973 r. Wiadomości Statystyczne z 1975 r., nr 9(172).
 - 16) W opracowaniu niniejszym wykorzystano informacje liczbowe z następujących wydawnictw Głównego Urzędu Statystycznego.
 - a) Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej. Tom I woj. warszawskie, tom II woj. łódzkie. Warszawa 1925.
 - b) Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej. Ludność i budynki. Część I województwa centralne i wschodnie. Statystyka Polski seria B, zeszyt 8-a. Warszawa 1933.
 - c) Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 XII 1931 r. Mieszkania i gospodarstwa domowe. Ludność. Stosunki zawodowe. Statystyka Polski, seria C, zeszyt nr 57 woj. warszawskie i zeszyt nr 77 woj. łódzkie. Warszawa 1938.
 - d) Narodowy Spis Powszechny z dnia 3 grudnia 1950 r. Struktura zawodowa i demograficzna ludności. Indywidualne gospodarstwa rolne. Zeszyty: woj. łódzkie i woj. warszawskie. Warszawa 1954.
 - e) Spis Powszechny z dnia 6 grudnia 1960 r. Ludności, gospodarstwa domowe. Statystyka Polski, seria L zeszyt nr 6 woj. warszawskie, część II B i zeszyt nr 12 woj. łódzkie, część II B. Warszawa 1965.
 - f) Spis Powszechny z dnia 6 grudnia 1960 r. Ludność. Dodatkowe informacje dla powiatu. Zeszyty: nr 6/3 pow. Gostynin, nr 6/16 m. Płock, nr 6/17 pow. Płock, nr 6/18 pow. Płońsk, nr 6/26 pow. Sierpc, nr 6/27 pow. Sochaczew, nr 12/3 pow. Kutno, nr 12/5 pow. Łęczyca i nr 12/6 pow. Łowicz. Warszawa 1965.
 - g) Narodowy Spis Powszechny z dnia 8 grudnia 1970 r. Struktura demograficzna i zawodowa ludności. Gospodarstwa domowe. Seria ludność, zeszyt nr 2 A woj. warszawskie, część II i zeszyt nr 9 A woj. łódzkie, część II, Warszawa 1972 r.
 - h) Narodowy Spis Powszechny z dnia 8 grudnia 1970 r. Struktura demograficzna i zawodowa ludności. Gospodarstwa domowe. Dodatkowe informacje dla powiatu. Zeszyt nr 2/3 pow. Gostynin, nr 2/16 m. Płock, nr 2/17 pow. Płock, nr 2/18 pow. Płońsk, nr 2/26 pow. Sierpc, nr 2/27 pow. Sochaczew, nr 9/3 pow. Kutno, nr 9/5 pow. Łęczyca i nr 9/6 Łowicz. Warszawa 1972.
 - i) Wybrane dane o ludności i zasadach mieszkaniowych. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego 1970 r. przeliczone według podziału administracyjnego kraju z 1 VI 1975 r. Statystyka Polski, zeszyt nr 73. Warszawa 1976.
 - j) Ludność oraz zasoby mieszkaniowe według NSP 1970. Tablice wynikowe. Dane przeliczone w nowym układzie województw, zeszyt nr 1/31 woj. woj. płockie. Warszawa 1975.
 - k) Ludność i zasoby mieszkaniowe w latach 1946—1974 według podziału administracyjnego kraju z 1 czerwca 1975. Statystyka Polski, zeszyt nr 70. Warszawa 1976.
 - 1) Spis Przemysłowy przeprowadzony w 1966 r. według stanu w dniu 31 XII 1965 r. seria „Masowe Badania Statystyczne” E — Przemysł zeszyt nr 38 (E-1). Warszawa 1968.
 - 2) Wybrane dane o kwalifikacjach i dojazdach do pracy zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej. Wyniki spisu kadrowego 1973 r. przeliczone według podziału administracyjnego kraju z 1 VI 1975 r. Statystyka Polski, zeszyt nr 71. Warszawa 1976.
 - m) Spis Kadrowy 1973. Zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej. Kwalifikacje pracowników. Dojazdy do pracy. Tablice wynikowe, dane przeliczone w nowym układzie województw, zeszyt nr 2/31, woj. płockie. Warszawa 1975.
 - n) Statystyka województw 1975. Statystyka Polski nr 63. Warszawa 1975.
 - o) Ludność według płci i wieku w 1975 r. Tablice wynikowe. Warszawa 1976.
 - p) Rocznik Statystyczny 1947. Warszawa 1947.
 - r) Rocznik Statystyczny 1975. Warszawa 1975.
 - s) Mały rocznik Statystyczny 1976. Warszawa 1976.